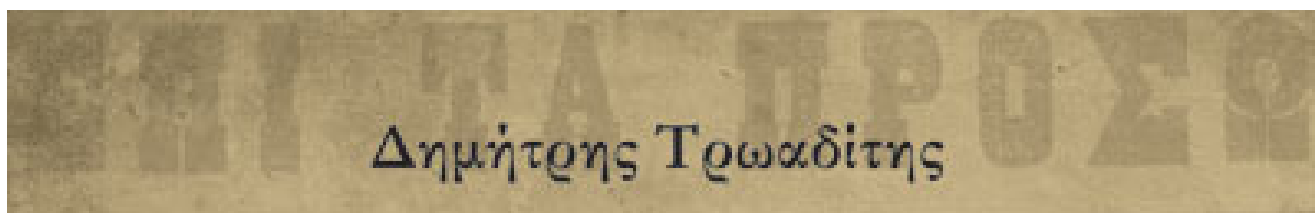

“Ο Ήλιος της Αναρχίας ανέτειλε - Για μια ιστορία του αναρχικού κινήματος του ‘ελλαδικού’ χώρου” - Πρόλογος της έκδοσης

☰ Κατηγορία: "Ο Ήλιος της Αναρχίας ανέτειλε -
Για μια ιστορία του αναρχικού κινήματος στον
'ελλαδικό' χώρο"

✎ Γράφτηκε από τον/την Σωτήρης Λυκουργιώτης /
Κουρσάλ

Ο ήλιος της Αναρχίας ανέτειλε

Για μια ιστορία του αναρχικού
κινήματος του «ελλαδικού» χώρου

ΕΜΠΡΟΣ ΤΗΣ ΓΗΣ ΟΙ ΚΟΛΑΣΜΕΝΟΙ...

Από σήμερα αρχίζει η δημοσίευση των Κεφαλαίων του βιβλίου του Δημήτρη Τρωαδίτη “Ο Ήλιος της Αναρχίας ανέτειλε - Για μια ιστορία του αναρχικού κινήματος του ‘ελλαδικού’ χώρου”, 704 σελίδων, το οποίο εκδόθηκε από τις ελευθεριακές εκδόσεις “Κουρσάλ” στη Θεσσαλονίκη, τον Ιούνιο του 2017. Η συχνότητα δημοσίευσης / ανάρτησης θα είναι μηνιαία.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

«Το παρελθόν είναι ένα ύφασμα»

αλλά το μεγάλο στοίχημα

είναι να διατηρήσουμε

αναμμένη τη μικρή

σταγόνα της βροχής

Δημήτρης Τρωαδίτης

Ο Μίλαν Κούντερα είχε κάποτε αντιστοιχίσει τους αγώνες των ανθρώπων ενάντια στην εξουσία με τη μάχη της *μνήμης* κόντρα στη *λήθη*. Αυτή η παρατήρηση προσδιορίζει ένα από τα διαχρονικά καθήκοντα του αντιεξουσιαστικού κινήματος και ταυτόχρονα ένα διαρκές πεδίο εντάσεων μεταξύ των απλών ανθρώπων και της εξουσίας. Εδώ μιλάμε, φυσικά, για τη μάχη στο πεδίο της ιστορίας. Γιατί στους αιώνες που διατρέχουν την ανθρώπινη σκηνή, η ιστορία επιχείρησε ουκ ολίγες φορές να γίνει *η γλώσσα μέσα από την οποία η εξουσία προσπάθησε να δικαιωθεί, νομιμοποιώντας, εκ των υστέρων, τις κυριαρχικές αξιώσεις της*. Η Ιστορία της εξουσίας, όμως, αυτή που συνήθως γράφουμε με «I» κεφαλαίο, δεν είναι τίποτα παραπάνω από μια ιδεολογία· ένα χρυσοστολισμένο αλλά κακόγουστο ψέμα.

Υπάρχει, ωστόσο, και μια άλλη ιστορία. Αυτή που διασώζει τις αγωνίες των απλών ανθρώπων. Αυτή, που για να τη βρεις πρέπει να σκαλίζεις σαν τυμβωρύχος, κάτω από τα βαθιά γεωλογικά στρώματα των μεγάλων αφηγήσεων. Γιατί εκεί βρίσκονται διασκορπισμένα τα 'κεραμικά' θραύσματα των αγώνων που πέρασαν. Και η δουλειά δεν σταματάει εδώ. Τα υπολείμματα οφείλουν να καθαριστούν από τη λάσπη, να συγκολληθούν με ευλάβεια για να ανασυγκροτήσουν συνολικά το παρελθόν, να ανορθώσουν -εν τέλει- έναν ολόκληρο κόσμο.

Ένα τέτοιο επίπονο έργο ξετυλίγεται στις σελίδες του βιβλίου που κρατάτε στα χέρια σας. Συγγραφέας του ο Δημήτρης Τρωαδίτης, που με την παρούσα έκδοση ολοκληρώνει έναν ερευνητικό άθλο που κράτησε σχεδόν τριάντα χρόνια. Παρά τις πολλές δυσκολίες που συνάντησε, και με δεδομένη την παντελή απουσία συστηματικών αρχείων και οργανωμένων βιβλιοθηκών, ο Τρωαδίτης

ολοκληρώνει μια συστηματική ιστορική έρευνα για τους αναρχικούς στον ελλαδικό χώρο. Και το εγχείρημά του φαντάζει ακόμα σπουδαιότερο αν αναλογιστεί κανείς πως το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας πραγματοποιήθηκε κυριολεκτικά από την άλλη άκρη της γης· από τη Μελβούρνη της Αυστραλίας, όπου ζει μόνιμα τις τελευταίες δεκαετίες. Το αποτέλεσμα όλου αυτού του μόχθου είναι ένα έργο σημαντικό και μοναδικό στην έκτασή του, καθώς ο Τρωαδίτης συγκεντρώνει ένα εντυπωσιακό, σε όγκο όσο και σε ποιότητα, σύνολο στοιχείων, η συστηματική τεκμηρίωση των οποίων καθιστά την δουλειά του παραδειγματική.

Μέσα από τις σελίδες του παρόντος, ο Τρωαδίτης ξαναζωντανεύει στιγμιότυπα μιας ιστορίας που μοιάζει χαμένη πίσω από τις σκονισμένες σελίδες των επίσημων αρχείων. Στιγμιότυπα αγώνων που, όπως και στην περίπτωση κάθε ενοχλητικής αφήγησης που θολώνει την εικόνα του εθνικού αφηγήματος,

μένουν συστηματικά υποφωτισμένα από την επίσημη ιστοριογραφία. Πρόκειται για σταθμούς της ιστορίας και της δράσης των πρώτων αναρχικών, ελευθεριακών και ουτοπικών σοσιαλιστών, που έδρασαν από τα μέσα του 19ου αιώνα και εντεύθεν στον ελλαδικό χώρο. Στο βιβλίο παρελαύνουν αρχικά οι πρωτοπόροι των ελευθεριακών και σοσιαλιστικών ιδεών: επτανήσιοι ριζοσπάστες και ουτοπικοί σοσιαλιστές, οι Γάλλοι σαινσιμονιστές, οι Έλληνες γαριβαλδικοί, ο Φραγκίσκος Πυλαρινός, ο Παναγιώτης Σοφιανόπουλος, οι Ιταλοί πολιτικοί πρόσφυγες του 1848, ο Αμιλκάρε Τσιπριάνι, ο Εμμανουήλ Δαούδογλου, ο Γκουστάβ Φλουράνς, ο Δήμος Παπαθανασίου, ο Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος, γιος του εθνικού ιστορικού Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου, και πολλοί άλλοι. Στη συνέχεια, το νήμα της αφήγησης πάει στους αναρχικούς της Πάτρας και του Πύργου, στον Δημοκρατικό Σύλλογο, στους Γιάννη Μαγκανάρα και Δημήτρη Καραμπίλια, στις εφημερίδες *Επί τα Πρόσω* και *Νέον Φως*, στους

εργατικούς και αγροτικούς αγώνες τα χρόνια της σταφιδικής κρίσης. Ακολουθούν οι αγωνιστές της Αθήνας, οι αναρχικοί εργατικοί σύνδεσμοι, οι λέσχες, μορφές όπως ο Σταύρος Καλλέργης, ο Ηρακλής Αναστασίου, και άλλοι. Ένα ξεχωριστό κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στους μεγάλους και ηρωικούς αγώνες των αναρχοσυνδικαλιστών του Βόλου και της Λάρισας, στις καπνεργατικές απεργίες και στις αγροτικές εξεγέρσεις. Η γέννηση του οργανωμένου εργατικού κινήματος στην Ελλάδα, οι ηρωικοί απεργοί, όπως αυτοί της Σερίφου, και η συμβολή των αναρχικών περιγράφονται μέσα από το κεφάλαιο που αφιερώνεται ειδικά στη μορφή του Κωνσταντίνου Σπέρα. Το βασικό σκέλος του βιβλίου κλείνει με ένα απάνθισμα από αναρχικά και ελευθεριακά εγχειρήματα, προσωπικότητες και οργανώσεις από όλον τον ελλαδικό χώρο, ενώ ακολουθεί ένα εκτενές παράρτημα που περιέχει πολύτιμα πρωτογενή κείμενα των βασικών πρωταγωνιστών της ιστορίας.

Εύστοχα ο συγγραφέας επισημαίνει στο εισαγωγικό σημείωμα πως αυτό το βιβλίο δεν αποτελεί μια τελική ιστορία για τους αναρχικούς που έδρασαν στον ελλαδικό χώρο, αλλά ούτε και τη μόνη. Η περιπέτεια της συγγραφής της άρχισε για τον ίδιο πολύ παλιά, όταν δημοσίευσε μια πρώιμη συνοπτική έρευνα σε μορφή μιας μικρής μπροσούρας, αλλά δεν τελειώνει με την έκδοση αυτού του τόμου. Θα ήταν ευχής έργο να αποτελούσε το έναυσμα ώστε να υπάρξουν και άλλοι αγωνιστές που θα τολμήσουν να βουτήξουν στον ωκεανό των ιστορικών αρχείων, επιδιώκοντας να ανακαλύψουν και άλλες από τις κρυφές γωνιές μιας ιστορίας που γράφεται και ξαναγράφεται ενόσω γεννιέται· μιας ιστορίας που προχωράει ξεχορταριάζοντας τα δύσβατα μονοπάτια προς τα πίσω, κοιτώντας όμως πάντα προς τα εμπρός: στον ορίζοντα της ουτοπίας.

Ο Τρωαδίτης δεν είναι ακαδημαϊκός ιστορικός, δεν επιδιώκει να γράψει ιστορία για ειδήμονες. Γι' αυτό και ο αναγνώστης δεν θα βρει εδώ την

ψυχρή γλώσσα μίας δήθεν αξιολογικής ερευνητικής ουδετερότητας -που όμως, 'όπως τυχαίως', μεροληπτεί πάντα υπέρ της δικαίωσης των ισχυρών-, αλλά μια γλώσσα καθημερινή και γειωμένη στην πραγματική ζωή των ανθρώπων. Αυτό δίνει στο κείμενο μια απλότητα που συμβαδίζει τόσο με το περιεχόμενο όσο και με την ηθική στάση του αναρχικού κινήματος. Απορρίπτει τις εύκολες γενικεύσεις, τις διθυραμβικές κορώνες και τις επικές φανφάρες, επιλέγοντας μια αφηγηματική λιτότητα που συνταιριάζεται με την σεμνότητα των αγωνιστών της ιστορίας του. Άνθρωπος ευαίσθητος ο ίδιος, με πένα ασκημένη στην ποίηση, περισυνέλλεγε για χρόνια, σαν πολύτιμα πετράδια, τα θραύσματα μιας ιστορίας σχεδόν ξεχασμένης.

Γράφει σε ένα ποίημά του: *χρειάζεται τόλμη / ν' αγαπήσεις ακόμα / και την ύστατη / σταγόνα δάκρυ.* Αυτήν ακριβώς την τόλμη φανερώνει η εργώδης προσπάθειά του να ανασυγκροτήσει μια ιστορία το νήμα της οποίας ξεκινάει τόσο παλιά,

αλλά μοιάζει κάποια στιγμή να χάνεται. Αυτό είναι κάτι που ίσως αφήσει πολλούς από τους αναγνώστες με κάποια ερωτηματικά: Τι απέγιναν όλοι αυτοί οι αγώνες; Γιατί δείχνουν όλα να σταματούν στις αρχές του 20ου αιώνα; Τι παρακαταθήκη άφησαν στους μελλοντικούς αγωνιστές και στην ίδια την ιστορία της ταξικής πάλης;

Εδώ υπάρχει μια φαινομενική -κατά τη γνώμη μας- ιστορική ασυνέχεια, η οποία πρέπει να εξηγηθεί. Η ιστορική ασυνέχεια του ελευθεριακού ρεύματος, ή, αν προτιμάτε, του ρεύματος του ακρατικού, αντιεξουσιαστικού σοσιαλισμού στον ελλαδικό χώρο οφείλεται εν μέρει στο γεγονός πως ενώ αρχικά εισήχθη ως ένα ρεύμα ριζοσπαστών διανοουμένων και εργατών (κατά την περίοδο που φωτίζει το παρόν βιβλίο), μετά την μεταπολίτευση, επηρεασμένο από τα απόνερα των νεολαιίστικων κινητοποιήσεων, υιοθετήθηκε κυρίως από τμήματα του κοινωνικού και νεολαιίστικου αντεργκράουντ. Αυτό είχε ως

αποτέλεσμα να μην μπορεί πλέον να γίνει εύκολα ορατή μια σημαντική συνέχεια ιδεών που υπήρχε -κατά τη γνώμη μας- διαχρονικά μέσα στον ελλαδικό χώρο, και η οποία γίνεται ευδιάκριτη αν εστιάσει κανείς το βλέμμα του σε ρεύματα και ομάδες που δρουν στις πρώτες δεκαετίες 20ου αιώνα και μέχρι το τέλος της δικτατορίας· δηλαδή, σε ρεύματα και ομάδες που μπορεί να μην υιοθετούν τους παραδοσιακούς αναρχικούς συμβολισμούς, αλλά έχουν άρρηκτους δεσμούς περιεχομένου, θεωρίας και πράξης με τον αναρχισμό. Αυτή είναι, όμως, μια συζήτηση που ανοίγει μετά την τελευταία σελίδα του παρόντος βιβλίου, καθώς η εργασία του Τρωαδίτη, από μεθοδολογική σεμνότητα και βαθιά γνώση της γενικής αντίφασης ενός εγχειρήματος αναρχικής ιστοριογραφίας, δεν την ανοίγει.

Μπορεί άραγε να υπάρχει κάτι τέτοιο, μια *αναρχική ιστοριογραφία*, και με ποιες προϋποθέσεις; Το εγχείρημα μιας αναρχικής ιστοριογραφίας μοιάζει με αντίφαση εν τοις όροις,

στον βαθμό που η ιστορία δεν θεωρείται μόνο ως η αφήγηση των νικητών αλλά και η επίσημη γλώσσα της θεσμικής εξουσίας. Η ιστορία ως μέθοδος ενέχει ένα θεμελιώδες εξουσιαστικό χαρακτηριστικό· την απαίτηση να αφηγηθεί εκ των υστέρων, να περιοδολογίσει και να εξηγήσει, με βάση τις τωρινές της βλέψεις, το ζωντανό παρελθόν βίωμα των πρωταγωνιστών. Και στην προσπάθειά της αυτή, η ιστορία, αξιώνει συνήθως περγαμηνές εγκυρότητας υψηλότερες από τις ίδιες τις πηγές της. Πέραν των άλλων δυσκολιών, λοιπόν, το εγχείρημα μιας αναρχικής ιστορίας εμπεριέχει και ένα κρίσιμο μεθοδολογικό πρόβλημα, καθώς πρέπει να βρει εκείνους τους τρόπους αφήγησης που δεν θα πέσουν στις συνήθεις μεθοδολογικές αξιώσεις της κυριαρχίας.

Η προσπάθεια του Τρωαδίτη στέκεται στον αντίποδα αυτών των παγιωμένων πρακτικών. Η ιστορία του δεν αξιώνει μια ενιαία αφήγηση, δεν είναι Ιστορία αλλά ιστορίες· στιγμιότυπα που έλαβαν χώρα στο παρασκήνιο της νεότερης

ιστορίας του ελληνικού κράτους –κατά και ενάντια σε αυτό. Και μιλώ για «ιστορίες» όχι τυχαία, αλλά ακριβώς όπως οι εξεγερμένοι Ζαπατίστας αρέσκονται στο να μιλούν για τις πολλές διαφορετικές εκδοχές των περασμένων, που ισαπέχουν πάντα από τον πυρήνα της α-λήθειας (δηλαδή της άρνησης της λήθης). Στο έργο του Τρωαδίτη οι ιστορίες γράφονται με έναν βαθύ σεβασμό στους ίδιους τους πρωταγωνιστές, τους οποίους αφήνει να «μιλούν» μόνοι τους μέσα από τις πρωτογενείς πηγές και οι οποίοι αντιμετωπίζονται κυρίως ως *υποκείμενα της ιστορίας* και δευτερευόντως ως αντικείμενα μελέτης. Παρά το γεγονός πως το βιβλίο του Τρωαδίτη επιχειρεί μια ιστορική σύνδεση όλων των αναρχικών αγωνιστών που έδρασαν στον ελλαδικό χώρο, η σύνδεση αυτή δεν προσπαθεί να τους εντάξει εκ των υστέρων σε ένα a priori αποφασισμένο μοντέλο, επιβάλλοντας, λόγω χάρη, την εικόνα μιας συμπαγούς πολιτικής συνέχειας, αλλά, αντίθετα, προβάλλει άγνωστα στιγμιότυπα μιας πορείας με εναλλαγές,

αντιθέσεις, ιστορικές παύσεις και ασυνέχειες που δυσκολεύουν μη νόμιμες ερμηνείες και αναγωγές πέραν αυτών που αβίαστα βγαίνουν από τα ίδια τα ντοκουμέντα.

Η αφήγηση του Τρωαδίτη συνδέει αγωνιστικά παραδείγματα που έδρασαν, όπως λέει χαρακτηριστικά, στον *ελλαδικό χώρο* και όχι στο Ελληνικό κράτος. Αυτή δεν είναι μια αντικρατική λεκτική εμμονή του αλλά μια ουσιαστική μεθοδολογική απόφαση. Αντίθετα με την κρατούσα ιστοριογραφική αντίληψη που θέλει το νεότερο κράτος (ή οποιαδήποτε παλαιότερη μορφή θεσμικής κυριαρχίας) ως συγκροτητικό στοιχείο της *κοινότητας*, ο συγγραφέας, γνωρίζοντας πως αυτό ενέχει μια ιδεολογική μεροληψία, το αποφεύγει. Η ιστορία του επιλέγει μια γεωγραφική αλλά κυρίως κοινοτιστική μεθοδολογική οριοθέτηση, επιλέγοντας να εξετάσει περιόδους, πρόσωπα και γεγονότα που δεν περικλείονται ούτε στα θεσμικά όρια του κράτους, ούτε στα όρια του ελληνικού έθνους ή

της γλώσσας, αλλά συνδέονται με σχέσεις επαφής, κοινότητας ιδεών, αλληλοτροφοδότησης αγώνων και εμπειρίας.

Μέσα απ' αυτό το βιβλίο, ο Δημήτρης Τρωαδίτης μας παρουσιάζει σχηματικά και μια πρόταση για το πώς μπορεί να σχηματιστεί μια αναρχική θεώρηση της ιστορίας. Και αυτή μπορεί να υπάρχει μόνο στον βαθμό που: α) εγκαταλείπει την αξίωση να επιβληθεί εκ των υστέρων στα πράγματα, φορτώνοντάς τα με σχήματα και ερμηνείες που δεν προκύπτουν αβίαστα από αυτά, ή εντάσσοντάς τα σε πάσης φύσεως ιδεολογικές μεροληψίες, β) αρνείται το νεοτερικό κράτος ή κάθε άλλη θεσμική μορφή τοπικού ή διεθνούς εξουσιασμού ως συγκροτητικό στοιχείο της ανθρώπινης κοινότητας, επιλέγοντας άλλες οριοθετήσεις -χωρίς ποτέ να αφήνει αδιαπέραστα όρια- που βασίζονται στην ανθρώπινη διάδραση και πολιτισμική επαφή, και γ) δίνει απόλυτη μεθοδολογική προτεραιότητα στον άνθρωπο, ως το υποκείμενο και τον διαμορφωτή της

ανθρώπινης ιστορίας. Το τελευταίο ακούγεται κάπως ιδεαλιστικό ή γενικόλογο, όμως δεν είναι. Γνωρίζουμε πια πολύ καλά πως κάθε φορά που η ιστορία (κρατική ή μη, δεξιά ή αριστερή) έβαλε την Ιστορία πάνω από τον άνθρωπο, η έκβαση έφερε κρεματόρια, γκιλοτίνες ή γκούλαγκ. Ο τελικός και ο διαρκής σκοπός κάθε προσπάθειας για μια άλλη κοινωνία πρέπει να είναι πάντα ο άνθρωπος. Γιατί αν η αξίωση για μια άλλη ζωή ξεπεράσει το μέτρο του ανθρώπου, τότε στρέφεται αναγκαστικά ενάντια στα ιδεώδη και τους σκοπούς που την κίνησαν.

Γράφουμε ιστορία για να αντισταθούμε στη λήθη και δια αυτού του αλτήρα να αλλάξουμε τη ζωή. Όχι για να επιβληθούμε στην πραγματικότητα, όχι για να εξουσιάσουμε. Ο τρόπος που γράφουμε, η μέθοδός μας, είναι ομόλογος με τον τρόπο που θέλουμε να ζήσουμε, με τις αξίες μιας κοινωνίας που φέρουμε μέσα μας. Στον αντίποδα του πανεπόπτη ιστορικού, ο αγωνιστής που βλέπει την ιστορία μπροστά στον διευρυμένο ορίζοντα

του ιστορικού χρόνου εστιάζει στη στιγμή για να αναδείξει την σπουδαιότητα των λεπτομερειών της. Καθόλου τυχαία, μια αντίστοιχη αισθητική επιλογή συναντάμε και στην ποίηση του συγγραφέα, με το «Δώδεκα και μια στιγμές υπόληψης»¹ να είναι ίσως το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα. Θραύσματα που αναδεικνύουν μια συστηματική προσπάθεια να αναδυθεί το απλό, καθημερινό και (ίσως) μικρό, αυτό όμως που είναι το κρίσιμο και ουσιώδες για το μέτρο του ανθρώπου. Η αγωνία αυτής της οπτικής γωνίας, μιας ιστορίας της στιγμής, είναι να μη χαθούν οι άνθρωποι μέσα από την ιστορία, να μην πνιγούν οι μικροί και μεγάλοι τους αγώνες μέσα στο σκοτεινό πηγάδι του χρόνου.

Γράφει: ξέρουμε ότι το παρελθόν είναι ένα ύφασμα που κόβεται με ψαλίδι αλλά οι χειρουργικές μας επεμβάσεις χάνονται σε βάθος χρόνου. Αυτά που χάνονται στο βάθος είναι αυτά που πρέπει να σωθούν. Γιατί αν χάσουμε τον αγώνα της μνήμης δεν θα έχουμε χάσει μόνο την

ελπίδα ενός μέλλοντος άξιου να το ζήσουμε, αλλά και την ησυχία του παρελθόντος. Γιατί αν χάσουμε τη μνήμη, ούτε οι νεκροί μας δεν θα μπορούν και κοιμούνται ήσυχοι.

Σωτήρης Λυκουργιώτης

για τις ελευθεριακές εκδόσεις Κουρσάλ

1. Δημήτρης Τρωαδίτης «υπολήψεις – απόπειρες» εκδ. Το Κόσκινο, Μελβούρνη, 2013.

Ελλάδα αναρχική ιστορία αναρχικό κίνημα
επαναστατικό κίνημα αναρχισμός